

نشریه علمی - تخصصی بنیاد اندیشه
سال اول، شماره سوم، بهار ۱۳۹۵

ویژه مطالعات حقوقی

مراکز پخش

- افغانستان - کابل: دفتر مرکزی، کارته سه، سرک سه، خانه شماره ۱۸۷، شماره تماس: ۰۰۹۳۷۸۹۱۷۱۱۴۴
- ایمیل: bonyad.andisha@gmail.com
- مزار شریف: تقی واحدی، شماره تماس: ۰۰۹۳۷۰۰۵۳۹۳۶۶
- هرات: عبدالواحد رفیعی، شماره تماس: ۰۰۹۳۷۰۰۴۰۹۹۳۲
- دایکندي: عبدالهادی رحیمی زاده، شماره تماس: ۰۰۹۳۷۷۵۵۷۸۲۹
- بامیان: محمدامین ابتهاج حجتی، شماره تماس: ۰۰۹۳۷۷۶۷۰۱۲۳۴
- غور: انجنیر علیداد لعلی، شماره تماس: ۰۰۹۳۷۷۸۵۷۸۱۹۱
- غزنی: حکمت الله نظری، شماره تماس: ۰۰۹۳۷۴۴۵۶۰۷۷۲
- تاجیکستان - پروفیسور روشن رحمان، شماره تماس: ۰۰۹۹۲۹۱۹۸۹۰۲۰۸
- ایران - شهید: سید ابوطالب مظفری، شماره تماس: ۰۰۹۸۹۳۶۴۶۵۸۱۷۷
- قم: مرکز فرهنگی نویسندگان افغانستان، محمدعلی جوینا، شماره تماس: ۰۰۹۸۹۱۰۲۰۴۸۰۰۷
- تهران: صادق دهقان، شماره تماس: ۰۰۹۸۹۳۵۶۷۰۳۰۹۷
- استرالیا - آدلاید: نادر احمدی، شماره تماس: ۰۰۶۱۴۳۲۱۴۰۲۷۷
- اروپا - اروپای شرقی - ناروی: حمزه واعظی، شماره تماس: ۰۰۴۷۹۶۸۵۷۳۳۱
- اروپای مرکزی - انگلستان: ابراهیم افتخاری، شماره تماس: ۰۰۴۴۷۵۸۷۶۹۱۴۵۵

صاحب امتیاز: بنیاد اندیشه

مدیرمسئول: داکتر محمدامین احمدی

معاون مدیرمسئول: داکتر امان الله فصیحی

سر دبیر: داکتر فرید خروش

هیأت تحریریه (به ترتیب حروف الفبا):

احمدعلی عزیزاده، دین محمد جاوید، داکتر زکیه عادل، عبدالحمید عارفی، داکتر عبدالله شقایب، علی امیری، داکتر علی محمد میرزایی، قربانعلی انصاری، محمد توسلی غرجستانی، داکتر محمدجواد صالحی، محمدسرور جوادی، داکتر محمدشفیق خواتی، داکتر محمدعلی جوینا، محمد هدایت.

مدیر اجرایی: رشید محمدی

ویراستار: محمدقاسم الیاسی ترگانی

طراح جلد: هادی مروج

صفحه آرا: علی جمعه محمدی

فصلنامه اندیشه معاصر در ویرایش مطالب آزاد است. نظرات طرح شده در مقالات الزاماً دیدگاه فصلنامه اندیشه معاصر نیست.

تمام حقوق مادی و معنوی فصلنامه اندیشه معاصر برای بنیاد اندیشه محفوظ است.

استفاده از مطالب فصلنامه اندیشه معاصر فقط با ذکر منبع مجاز است.

قیمت ۲۰۰ افغانی

فهرست مطالب

■ نظام آشفته حقوقی افغانستان و رسالت اصلاحی ما / داکتر فرید خروش / ۳

الف - حقوق خصوصی

- اثر جهانی شدن بر تابعیت و نتایج آن / عبدالواحد افضلی / ۹
- اجرت‌المثل کارهای زن در خانه از منظر فقه و حقوق افغانستان / داکتر ابراهیم رضایی / ۴۳
- ازدواج اجباری در افغانستان / داکتر عبدالله شفایی / ۶۵
- اعتبار سند در قانون و فقه امامیه / داکتر عبدالله جعفری / ۹۱
- بررسی تطبیقی شرط وجه‌الالتزام در قراردادها / داکتر محمدتقی مناقبی / ۱۴۱
- شناسایی شرکت‌های خارجی در حقوق افغانستان / داکتر اسدالله رادمند / ۱۸۳
- دعوای غیرمستقیم؛ مفهوم، شرایط و آثار / داکتر علی محمد میرزایی / ۲۱۳

ب - حقوق جزا

- ضمان بیت‌المال در آسیب‌های مادون نفس در فقه امامیه / داکتر محمدعلی جويا / ۲۵۵
- ضرورت متناسب‌سازی جرم و جزا در قانون جزای افغانستان / عبدالحمید عارفی / ۳۰۹
- ماهیت جرم و اقسام آن از حیث رکن قانونی / محمدعیسی امیری / ۳۳۹
- مبانی جایگزین‌های حبس و موارد عینی آن با تأکید بر سیاست جزایی افغانستان / داکتر
عیدمحمد احمدی / ۳۵۹
- صلاحیت سارنوال در مقام تحقیق جرم / داکتر ضامن علی حبیبی / ۳۸۷
- اضطراب در حقوق کیفری ایران و افغانستان / محمدجواد صفدری / ۴۰۷
- تعلیق اجرای مجازات در حقوق ایران و افغانستان / حسن‌رضا فهیمی / ۴۲۷
- جرم توهین از منظر حقوق جزای افغانستان / غلام‌حیدر رضایی / ۴۵۵
- جایگاه بزه‌دیدگان در قوانین کیفری افغانستان / عبدالکریم اسکندری / ۴۸۳

ج - حقوق عمومی

- جایگاه حقوقی لویه‌جرگه در قوانین اساسی افغانستان / دین‌محمد جاوید / ۵۱۳
- حق کرامت انسانی در اسلام و اعلامیه حقوق بشر / امین‌الله امینی / ۵۳۵
- فلسفه فقه و تأثیر آن در تعین رهیافت‌های اجتهادی؛ با تأکید بر حوزه مطالعاتی حقوق بشر /
محمد اسحاق عارفی / ۵۵۹

نظام آشفته حقوقی افغانستان و رسالت اصلاحی ما

اگر میزان علاقه‌مندی داوطلبان کانکور سراسری دانشگاه‌ها به رشته‌های تحصیلی را به عنوان یکی از شاخص‌های معتبر در سنجش جایگاه هر رشته تحصیلی در نظر بگیریم، تمام رشته‌های علوم انسانی و در میان آنها رشته حقوق، جایگاه برجسته‌ای در میان علایق دانشجویان افغانستان نداشته است. در امتحان کانکور سراسری، تنها کسانی جذب رشته حقوق و علوم سیاسی می‌شوند که نمره کافی را برای تحصیل در رشته‌های طب، انجینیری و داروسازی بدست نیاورده باشند. این حکایت در مورد استادان، کارشناسان و پژوهشگران رشته حقوق نیز مصداق داشته است. دانشگاه‌های دولتی به طور کل و دانشگاه کابل به عنوان یک نهاد علمی با سابقه به طور خاص، در پرورش استاد، پژوهشگر و کارشناس حقوق ناموفق بوده و به همین ترتیب، استادان موجود، در تولید دانش و اندیشه حقوقی چیزی برای ارائه نداشته‌اند. در تمام دهه‌های گذشته که سایر کشورها با تکیه بر اصل پویایی قضایی، دانش حقوقی و قضایی‌شان را با جدیدترین تحولات و نیازهای روز هماهنگ کرده‌اند، افغانستان نه تنها منفعل و مصرف‌کننده تولیدات علمی سایر کشورها بوده، بلکه حتی مصرف‌کننده و ترجمه‌کننده خوبی نیز نبوده است. نظام حقوقی و قضایی امروز افغانستان بسان قبای فرسوده‌ای است که برای سرهم بندی اجزای آن از فقه و شریعت، سنت‌های قومی و قبیله‌ای و نظام حقوقی کشورهایی چون مصر و... استفاده شده است. حاصل این سرهم بندی، لاجرم همین نظام حقوقی و قضایی آشفته و بیماری است که بین سنت‌های عمیق دینی - قبیله‌ای از

یک سو و تهاجم مفاهیم مدرنیته از سوی دیگر سرگردان است.

دروازه دانشگاه کابل و سایر دانشگاه‌های دولتی همچنان به روی استادان جوان‌تر و مجهز به دانش امروزی‌تر بسته باقی مانده است. در دانشگاه کابل استادان دارای سند تحصیلی لیسانس کماکان مشغول تدریس برای دانشجویان لیسانسی هستند که دانش حقوقی و سیاسی بسیاری از آنها بعد از سال سوم و چهارم تحصیلی نسبت به اکثر استادان مستهلک‌شده‌شان بیشتر است. در حالی که بسیاری از استادان دانشگاه کابل حتی توان استفاده از ابزارهای ضروری چون کامپیوتر و اینترنت را ندارند، دانشجویان مجبورند کمبودهای درسی‌شان را از طریق دسترسی به منابع موجود در اینترنت و یا تولیدات علمی بعضی کشورهای همسایه جبران کنند. این بدان معنا است که ما در افغانستان نه تنها چیزی به نام دانش حقوقی با هویت مشخص افغانستانی نداریم، بلکه حتی در تولید و تأمین مواد درسی برای دانشجویان دانشگاه‌ها ناتوان هستیم. دولت افغانستان و سیاستگذاران امور تحصیلات عالی به خوبی آگاه هستند که دیپارتمنت‌های تمام رشته‌های علوم انسانی در دانشگاه‌های دولتی به لحاظ بازپروری و تولید دانش، سیر قهقرایی دارند. اما به نظر می‌رسد اراده کافی برای ایجاد تغییر و تحول در دانشگاه‌ها وجود ندارد.

واقعیت این است که در حال حاضر نظام حقوقی و قضایی افغانستان فرسوده و نابسامان است. با وجود کمک‌های قابل توجه در پانزده سال گذشته، دسترسی اکثر مردم افغانستان به یک نظام قضایی عادلانه یا بسیار محدود بوده است و یا هیچ به آن دسترسی نداشته‌اند. نبود عدالت، افغانستان را بی‌ثبات و نظام فرسوده قضایی را در برابر فساد به شدت آسیب‌پذیر ساخته است. از یک سو رویکردی سیستماتیک و نظام‌مند برای اصلاح نظام حقوقی در افغانستان وجود نداشته و از سوی دیگر شواهد نشان می‌دهد که حکومت افغانستان منابع و یا اراده لازم را برای بهبود این وضعیت ندارد. در چنین فضایی که مرزها و معیارهای نظام حقوقی رسمی نسبت به نظام حقوقی فقهی - سنتی برای مردم شفاف و روشن نیست، بسیاری از آنان اعتمادشان را نسبت به عدالت رسمی و حکومتی از دست داده‌اند.

در شرایطی که مراکز علمی دولتی، به صورت مشخص وزارت عدلیه و وزارت تحصیلات عالی همچنان دچار رکود هستند، طی سال‌های گذشته امیدواری‌هایی هرچند اندک، در زمینه پژوهش و ارزیابی وضعیت نظام حقوقی افغانستان و تولید دانش در این زمینه ایجاد شده است. پویش‌های این‌چنینی در دو عرصه، در بعضی از مؤسسات علمی و پژوهشی و در دانشگاه‌های غیردولتی، قابل مشاهده بوده است.

در پانزده سال گذشته متأثر از فضا و امکانات مالی اختصاص یافته از طرف کشورهای خارجی، ده‌ها مؤسسه پژوهشی و انتشاراتی در افغانستان تأسیس شد. هرچند که قوام و دوام اکثر این مؤسسات بر گرفتن پروژه و به دست آوردن امکانات مالی از مؤسسات خارجی استوار بوده، اما در بعضی موارد گزارش‌های تحقیقاتی خوبی از وضعیت نابسامان نظام حقوقی و قضایی افغانستان منتشر شده است. هم‌زمان با کار مؤسسات پژوهشی، تأسیس دانشگاه‌های خصوصی نیز زمینه‌های مناسبی را برای تحلیل و بازنگری وضعیت حقوقی افغانستان فراهم کرده است. تقریباً تمام کسانی که در دانشگاه‌های خصوصی مشغول تدریس شده‌اند، استادان جوانی هستند که از کشورهای دیگر به وطن برگشته‌اند. تجربه سال‌های گذشته نشان داده است که بعضی از مؤسسات پژوهشی و دانشگاه‌های خصوصی با تشخیص خلاءهای موجود در نظام حقوقی و قضایی افغانستان، بابت تازه‌ای را در عرصه پژوهش‌های علوم انسانی، بویژه پژوهش‌های حقوقی، گشوده‌اند و در همین راستا چندین اثر حقوقی طی سالهای اخیر منتشر شده است که می‌تواند نویدبخش کوشش‌ها و پویش‌های تخصصی بیشتر در این عرصه باشد.

ساختارمند ساختن نظام حقوقی و قضایی افغانستان کاریست سترگ که بیشتر با سیاست‌گذاری‌های دولتی امکان‌پذیر است. در واقع نظام حقوقی و قضایی افغانستان به یک خانه‌تکانی بنیادی نیاز دارد. پالایش و زدودن پیرایه‌ها و بدعت‌های سنتی - قبیله‌ای از بدنه این نظام کاریست دشوار که شهامت بسیار می‌طلبد. این خانه‌تکانی اما زمانی امکان‌پذیر است که باب تولید اندیشه و دانش حقوقی گشوده شود، زمینه نقد و ارزیابی کژی‌ها و کاستی‌های آن فراهم گردد و محو فساد همه‌گیر در نظام قضایی در محور سیاست‌گذاری‌های جدید قرار گیرد.

اهمیت تولید دانش حقوقی و ضرورتی که نظام قضایی و حقوقی افغانستان به آن دارد، بنیاد اندیشه را بر آن داشت که شماره سوم فصلنامه اندیشه معاصر را به این مهم اختصاص دهد. این شماره حاوی نوزده مقاله پژوهشی - تخصصی است که در سه بخش «حقوق خصوصی»، «حقوق عمومی» و «حقوق جزا»، نگاه تازه و متفاوتی دارد به وضعیت نظام حقوقی در افغانستان. مقالات این شماره در واقع موضوعاتی را مورد تحلیل و ارزیابی قرار داده است که امروزه نظام حقوقی افغانستان عملاً با آن دست به گریبان است. موضوعاتی چون اثر جهانی شدن بر تابعیت و نتایج آن، ازدواج اجباری در افغانستان، شناسایی شرکتهای خارجی در حقوق افغانستان، ضرورت متناسب سازی جرم و جزا در قانون جزای افغانستان، صلاحیت سارنوال در مقام تحقیق جرم، جرم توهین از منظر حقوق جزای افغانستان، جایگاه بزه دیدگان در قوانین کیفری افغانستان، حق کرامت انسانی در اسلام و اعلامیه حقوق بشر و...

همانطور که گفته شد، بازنگری و اصلاح نظام حقوقی و قضایی افغانستان کاریست دشوار و نیازمند عبور از پیچ و خمهای بسیار. ما امیدواریم رویکرد تحلیلی، انتقادی و اصلاحی که نسبت به نظام حقوقی و قضایی افغانستان در این شماره مجله اندیشه معاصر آمده است، در همین حد باقی نماند و انگیزه‌ای شود برای پژوهشگران و نویسندگان دیگر و همچنین به مثابه گشودن بابی باشد برای سایر نهادهای تحقیقی و پژوهشی تا تولید دانش حقوقی به یک رسالت اصلاحی تبدیل شود. ما نمی‌توانیم در افغانستان انتظار استواری و برقراری حاکمیت قانون را داشته باشیم مگر اینکه تولید دانش حقوقی و قضایی ما همپای تحولات و نیازهای زمان حرکت کند.

سردبیر